

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ ЯК ЗАСОБИ МОВНОЇ ЕКСПРЕСІВІЗАЦІЇ В ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ ПОЛЬСЬКИХ ЗМІ

У статті аналізується експресивне функціонування фразеологізмів у текстах сучасних польських ЗМІ, пояснюються на основі наукової літератури терміни, пов'язані з мовною експресивізацією загалом та експресивними можливостями фразеологізмів зокрема. Здійснено спробу опису різних способів експресивного вживання фразеологізмів на основі прикладів, зафіксованих у текстах ЗМІ 2001–2015 років.

Ключові слова: експресивність, мовна експресивізація, інтенсифікація, фразеологічна одиниця, модифікація, фразеологічний okazionalizm.

Фразеологізми як «готові формули» в словниковому запасі носія мови перебувають у резерві автора публіцистичного тексту для швидкого реагування на ту чи іншу ситуацію та події суспільного життя¹.

Кінець ХХ ст. — початок ХХІ ст. характеризується динамічними процесами в польській мові, зумовленими екстралінгвістичними факторами, а саме: революційними подіями 80-х рр. ХХ ст., курсом на демократичний розвиток суспільства з незалежним медійним ринком, виходом мови преси з-під пильного ока цензури й новомови², поширенням інтернету як джерела інформації. Усі ці фактори зумовили «демократичне» використання мови, відхід від мовної норми з метою досягнення новизни, експресивності. Власне фразеологічні одиниці (ФО) є тими мовними засобами, що забезпечують досягнення цілей тексту ЗМІ — зацікавлення читача, привертання його уваги до конкретної інформації, вплив на його думку. Таким чином, аналіз функціонування ФО в польській періодиці початку ХХІ ст. входить до низки наукових спостережень над змінами та розвитком фразеологічної системи польської мови останніх років³.

Звернемося до визначення поняття експресивності в літературі предмета загалом та експресивності ФО зокрема. Дослідження експресивності представле-

¹ Шевченко Л. Ю. Трансформація фразеологічних одиниць у газетному тексті // Особливості мови і стилю засобів масової інформації.— К., 1983.— С. 73.

² Мову офіційної сфери функціонування в Польщі (1952–1989 рр.) М. Гловінський назвав новомовою, використавши термін Дж. Орвелла. Новомовою в Польщі окреслюється мова офіційних виступів, публічних промов, преси, яка була підпорядкована певним правилам поширення інформації, добору визначених слів для висвітлення суспільно-політичних подій, формуванню одновимірної громадської думки (див.: *Kamińska-Szmaj I. Słowa na wolności*.— Wrocław, 2001.— S. 13).

³ Див., наприклад: *Fliciński P. Sposoby pomnażania współczesnego zasobu frazeologicznego polszczyzny // Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Teoria. Zagadnienia ogólne / S. Bąba, K. Skibski, M. Szymczak (red.)*.— Poznań, 2010.— S. 21–32.

но багатою традицією напрацювань вітчизняних учених та вчених-славістів⁴. Дослідники проблематики експресивності мови та мовлення розрізняють терміни «експресивність» / «експресія» як «властивість» / «процес». При цьому експресія — це процес підсилення (інтенсифікації) виразності висловлення, а експресивність — результат дії цього процесу, підсилена (інтенсифікована) виразність. Експресивність є тією властивістю мовлення, яка виражає емоційно-оцінне ставлення мовця до інформації, про яку він говорить, та виділяє (увиразнює) цю інформацію на загальному тлі нейтрального висловлення⁵. Експресивність також вивчається як складна семантична категорія, що охоплює субкатегорії інтенсивності, емотивності, оцінності, образності та параметричності. Експресивність висловлення в кожному конкретному випадку досягається відповідними мовними засобами, унаслідок цього кожна мовна одиниця в певному контексті може експресивізуватися — стати експресивною, реалізувати функцію впливу⁶. Мовна експресивізація певного тексту, на нашу думку, відбувається як умотивований, прагматично спрямований мисленнево-творчий процес добору або створення нових мовних засобів, які своїми структурно-значеннєвими характеристиками забезпечують передачу авторських інтенцій (емоційної оцінки, комізму, іронії, засудження чи схвалення чогось / когось).

Експресивність ФО найчастіше визначається інтенсифікованим напруженням його семантики, яке реалізується семами «дуже», «надзвичайно», «зовсім», «повністю», зумовлюється незрозумілістю окремих компонентів, каламбурами тощо і пов'язана з можливостями передавати індивідуальне ставлення автора до висловлюваного⁷. Використовуючи в тексті ту чи іншу ФО, автор «свідомо або підсвідомо співвідносить власне емоційно-оцінне ставлення й ціннісну орієнтацію зі змістом фразеологічного знака»⁸. ФО в текстах ЗМІ відіграють роль мовних засобів експресивізації завдяки специфіці фразеологічної номінації суб'єктивно-оцінного характеру, адже фразеологізм не називає предмет, а дає йому оцінку з певним ступенем інтенсивності⁹.

Аналіз зібраного ілюстративного матеріалу засвідчує, що мовна експресивізація текстів ЗМІ відбувається за допомогою структурно-семантичних модифікацій ФО, «нанизування» ФО у фрагментах тексту, уведення поширювачів-інтенсифікаторів до складу ФО, створення фразеологічних okazionalizmів унаслідок асоціативно-образного моделювання дійсності тощо.

Процес модифікації ФО в текстах ЗМІ прагматично зумовлений, продиктований інтенціями автора тексту та відбувається, на нашу думку, тоді, коли інге-

⁴ Див., зокрема: *Wierzbicka A. Problemy ekspresji. Ich miejsce w teorii semantycznej // Dociękania semantyczne.*— Wrocław, 1969.— S. 33–49; *Skubalanka T. Ekspresywność języka a mowa potoczna // Poetyka i stylistyka słowiańska / Pod red. S. Skwarczyńskiej.*— Wrocław, 1973.— S. 177–183; *Grabias S. O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo.*— Lublin, 1981.— 214 s.; *Чабаненко В. А. Основи мовної експресії.*— К., 1984.— 176 с.; *Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти.*— Ніжин, 2005.— 551 с.; *Телия В. Н., Графова Т. А. та ін. Человеческий фактор в языке. Языковые механизмы экспрессивности.*— М., 1991.— 214 с.

⁵ *Телия В. Н. Механизмы экспрессивной окраски языковых единиц // Человеческий фактор в языке. Языковые механизмы экспрессивности.*— М., 1991.— С. 53.

⁶ *Бойко Н. І. Знач. праця.*— С. 49.

⁷ *Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : Навч. посібник.*— К., 2007.— С. 244.

⁸ *Селіванова О. О. Фразеологізм // Сучасна лінгвістика : Термінолог. енциклопедія.*— Полтава ; К., 2006.— С. 642.

⁹ *Пономаренко А. Ю. Експресивний компонент у безеквівалентних фразеологічних одиницях // Гуманітарний вісн. : Зб. наук. праць.*— Черкаси, 2000.— № 4.— С. 254.

рентна (первинно притаманна) експресивність узуальних ФО з частим уживанням втрачає свою виразність і сприймається носіями мови як традиційне слововживання. Польський дослідник С. Бомба цілком слушно зазначив, що вживання ФО в «автоматизованому вигляді» (*zautomatyzowana postać*) і в «автоматизованому контексті» (*zautomatyzowany kontekst*), конкретизує багатозначність фразеологізму, але не порушує ні фразеологічної норми, ні його структури, що могло б привертати увагу читача¹⁰. Модифіковані ФО створюються у випадку браку структур у мові для передавання певного стану (думок) автора тексту. Це зумовлює зміни традиційної ФО на користь прив'язування до реальності, пристосування до інформації в тексті. Модифікація, що приводить до експресивного ефекту, є виявом авторської творчості, зумовлює зміну ФО на структурно-синтаксичному рівні та утворення нової сталої словосполучки, якісно відмінної від свого «первинного стану»¹¹.

А. І. Мамалига зазначає, що основні прийоми модифікацій сталих сполук сформувалися в художніх текстах, у яких автори для забезпечення поетичної та стилістичної функції вдавалися до різних творчих перефразувань сталих сполук, і наводить ряд прикладів модифікацій у творах Т. Г. Шевченка. Так, сталі словосполучки *постригтися у ченці, підбитий вітром* змінюються відповідно на *постригтися у лакеї, волею підбитий, брехнею підбитий*¹². С. Бомба в поезії Ю. Барана фіксує такі модифікації фразеологізмів: зміна традиційних фразеологізмів *tachnąć na co (na kogo) ręką, przeciąć węzeł gordyjski* на авторську інтерпретацію відповідно *tachnąć na kogo kosą, rozsupływać węzły gordyjskie*¹³. Як бачимо, заміна компонента сталої словосполучки в наведених прикладах відбувається не на основі синонімічних зв'язків (тобто це не фразеологічні варіанти), а шляхом упровадження лексем з різних семантичних полів, тематично важливих для автора, або ж з різних функціональних стилів (наприклад, експресивно нейтральне слово може змінюватися на розмовне, сленгове тощо). Отже, спостерігається явище цілеспрямованої модифікації ФО, відмінне від явища варіантності ФО.

Фразеологічні модифікації в текстах сучасних польських ЗМІ входять у нову парадигму лінгвістичних досліджень, що ґрунтується на висвітленні прагматичних чинників комунікативного акту¹⁴. Фразеологічні модифікації окреслюються як мовна гра, до якої закликає автор читача, як порушення фразеологічних норм на формальному рівні, що спричиняє гармонію на комунікативному рівні та забезпечує інтерактивний діалог між автором та читачем¹⁵, як явища «змінні в сталому», унаслідок чого традиційна стабільність ФО в конкретному випадку їхнього вживання може бути піддана сумніву¹⁶. Медійна комунікація виходить за рамки мовних стереотипів, усталених правил, нав'язуючи читачеві правила

¹⁰ *Bąba S. Zagadnienia aktualizacji frazeologizmów w języku poetyckim Józefa Barana // Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej / M. Basaj, D. Rytel (red.).— Wrocław, 1988.— T. 5.— S. 125.*

¹¹ *Turula A. Modyfikujące innowacje frazeologiczne jako amalgamaty znaczeń w świetle modelu dynamicznego opartego na uzusie językowym // Frazeologia a językowe obrazy świata przełomu wieków / Pod red. nauk. W. Chlebudy.— Opole, 2007.— S. 504.*

¹² *Мамалига А. І. До питань про структурно-семантичні зміни фразеологізмів у мові газет // Укр. мовознавство.— К., 1973.— Вип. 1.— С. 72.*

¹³ *Bąba S. Op. cit.— S. 132.*

¹⁴ *Кравчук А. М. «Гра у фразеологію»: фразеологічні інновації в сучасній польській пресі // Пробл. слов'язознавства : Зб. наук. праць / Під ред. В. Чорнія.— Л., 2007.— Вип. 56.— С. 318.*

¹⁵ Там же.— С. 317.

¹⁶ *Turula A. Op. cit.— S. 503.*

мовної гри. «Фразеологічна гра», як і гра з будь-якими іншими мовними одиницями, є ефективною за умови вдало підібраної для модифікації ФО та обізнаності читача в галузі польської фразеології¹⁷. Саме в таких випадках «Іллокутивна сила неофразеологічного повідомлення перетворюється в очікуваний адресантом перлокутивний ефект, викликаний у адресата»¹⁸. Іллокутивно-перлокутивна взаємодія реалізується на підставі експресивно-імпресивної функціональності мовних одиниць на рівні «автор — мовний знак — читач».

Як свідчить аналіз, автори текстів польських ЗМІ вдаються до натяку на буквальне значення одного з компонентів ФО: «Tylko dzięki łapówce można wiele załatwić od ręki albo od nogi, nie mówiąc o płucach, wątrobie czy nerkach» (W¹⁹, 2002, N 12, 108) — *od ręki* «негайно, без необхідності очікування» (WSJP), «Podczas jednego wspólnego wyjazdu Donalda Tuska i Bronisława Komorowskiego na tereny dotknięte powodzią pierwsze skrzypce grał premier, a marszałek mu tylko akomponował» (W, 2010, N 23, 12) — *grać pierwsze skrzypce* «мати вирішальний голос» (WSFP, 484), «Dość powiedzieć, że na nieformalnym spotkaniu liderów SLD nawet wyluzowany i sarkastyczny Włodek Czarasty podsumował tę kampanię, rzucając mięsem. Mięsem? Raczej rzucił kilotoną flaków» (wS, 2015, N 16, 6) — *rzucić mięsem* «уживати вульгарні, образливі слова» (WSFP, 461). Як бачимо, досягається такого роду увиразнення за допомогою впровадження в текст лексем зі спільної лексико-тематичної групи конкретного компонента ФО. Так, у першому прикладі до компонента *ręka* дібрано лексеми на позначення інших частин тіла — *noga*, *płuca* та внутрішніх органів *wątroba*, *nerka*, що викликає комічний ефект; у другому — дієслова на позначення музичної діяльності людини — *grać* і *akomponować*; у третьому — *mięso* і *flaki* — з тематичної групи «будова і функціонування організму звірів». Інтерпретація такої ФО через звернення до дослівного значення, на думку польської дослідниці Г. Майковської, є помилковою, тому що такого типу вживання ФО повинно забезпечити тільки натяк на буквальне значення, його актуалізацію з метою заохотити читача до мовної гри²⁰ та створити складнішу сітку метафоричних напашарувань. Дієслово *akomponować* щодо ФО *grać pierwsze skrzypce* набуває контекстуального метафоричного значення «бути другорядним, виконувати другорядну роль». В останньому наведеному прикладі вживання лексеми *flaki* зі стилістичною маркованістю «розмовне» підсилює значення ФО *rzucić mięsem* і в конкретному випадку означає «активно вжити вульгаризми під час розмови».

Розглянемо наступний приклад модифікації ФО, що полягає в заміні одного з компонентів (процес субституції). Словосполука *łowienie sędziów w mętnej wodzie*, виконуючи роль заголовка тексту, характеризує неправові засади вибору суддів Конституційного Суду в Польщі, про що йде мова в статті: «Kandydaci na sędziów Trybunału Konstytucyjnego wiedzą, że mają się podobać nie publiczności, ale politykom, którzy ich wybierają. A im bardziej nieprzejrzyste są zasady wyłaniania kandydatów, tym politykom wygodniej» (GW, <http://wyborcha.pl> 10.10.2015). Відбувається заміна компонента *rybu* на *sędziów* з метою негативної критики описуваної ситуації, пор.: *łowić / łapać rybu w mętnej wodzie* «отримувати користь нечесним способом, використовуючи неясну ситуацію» (WSFP, 238).

¹⁷ Кравчук А. М. Зазнач. праця.— С. 317.

¹⁸ Там же.

¹⁹ Список скорочень див. у кінці статті.

²⁰ Majkowska G. Klasyfikacja semantyczna zamierzonych modyfikacji związków frazeologicznych // Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej / M. Basaj, D. Rytel (red.).— Wrocław, 1988.— Т. 5.— С. 156.

Зафіксований у журналі приклад *kogut ofiarny* створений на основі звернення до образу півня як символу жертвності. Символічне значення півня-жертви поєднується зі значенням відомої ФО *koziół ofiarny* «про когось, на кого незаслужено перекладають провину з метою вберегти справді винних» (там же, 185). Автор у тексті відсилає читачів до образу півня в єврейській культурі та порівнює з ним польський народ: «Dziękujemy Wam, dziękujemy, że jesteście, bo dalej nie brakuje u Was ludzi gotowych pełnić zaszczytną funkcję kozłów ofiarnych. Żydzi w święto Jom Kip-pur co roku zarzynali koguta, by mogli “długo żyć w spokoju”. Wasz poeta pisał, że jesteście pawiem i papugą narodów. Przede wszystkim jednak jesteście właśnie takim globalnym kogutem ofiarnym» (wS, 2015, N 17, 96). У наведеному фрагменті наявне звернення до вірша польського поета Ю. Словацького «Гробница Агамемнона», у якому в рядках «Polsko! Lecz ciebie błyskotkami łudzą! / Pawiem narodów byłaś i papuga» закодований натяк на період існування могутнього Польського Королівства. Про це свідчать символи названих птахів, зокрема павич є уособленням гідності, гордості, вічної краси, влади та придворного життя (Kopaliński, 305). Однак у наступних рядках вірша засуджується польський народ: «A teraz jesteś służebnicą cudzą». Подібного ефекту досягає автор статті, протиставляючи символи *pawia* і *papugi narodów* символів *kozła ofiarnego* і врешті *koguta ofiarnego*, який повинен з більшою інтенсивністю передати критику, авторські роздуми.

Автори текстів ЗМІ завдяки субституції ФО вдаються до створення експресії сарказму: «Grupa ekspercka wspomagając się witaminami w postaci żołądkowej gorzkiej, pracuje w pocie kieliszka i widelca dzień i noc, odcięta od świata niczym uczestnicy konklawe» (W, 2013, N 13, 8), пор. *pracować w pocie czoła* «дуже тяжко працювати» (WSFP, 384). Субституція деавтоматизує сприйняття відомої ФО, відбувається оновлення мовного стереотипного вживання ФО, що привертає увагу читачів.

Експресивні можливості ФО виявляються і в їхній здатності перетворюватися в розгорнуту метафору. ФО зі значенням, яке при такому прийомі не зазнає змін, стає основою для моделювання метафоричного образу. При цьому розгорнутий образ виконує роль текстотворчого чинника: «Poprawność polityczna oznacza ślizganie się, nieraz bardzo pięknie i figurowanie po nader cienkim lodzie. Ale ten lód pęka, często w całkiem nieoczekiwanych miejscach. Pękł w gmachu Sejmu. Pękł w pogotowiu» (P. — <http://www.tygodnikprzeglad.pl> 4.02.2002), пор. *ktoś stąpa po kruchym/cienkim lodzie* «хтось здійснює якісь ризиковані дії» (WSJP). Контекстуальне моделювання фразеологічного образу забезпечує і стилістичну функцію в публіцистичному тексті. При цьому слово-образ використовується не в прямому значенні, а в значенні, мотивованому семантикою фразеологізму²¹, як-от у статті під заголовком «*Nożyce do stołu*»: «A ja, jako nożyce, które odezwały się po uderzeniu w stół przez pana Rybińskiego, jestem gotów pokazać mu negatywy zdjęć “towaru”, rachunki samolotowe, hotelowe i taksówkowe Kuby z Sulejmanii» (P, 2005, N 13, 74), пор. *udierz w stół, a nożyce się odezwą* «особа, яку мучить сумління за щось, убачає натяки на це у висловлюваннях інших людей і реагує на них, чим себе виказує» (WSFP, 582). Варто зазначити й те, що модифікація ФО з конкретно авторською інтенцією не повинна виходити за межі розуміння та розпізнавання вихідної сталої сполуки. Якщо причинно-наслідковий ланцюжок розмірковування під час прочитання (від трансформації до

²¹ Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів.— К., 1989.— С. 128.

ФО, що була основою для трансформації) порушений, то й трансформація втрачає свою «художньо-естетичну цінність, позбавляється будь-якого змісту»²².

У текстах польських ЗМІ ФО вживаються як інтенсифікатори змісту повідомлення. Процес інтенсифікації може здійснюватися в різний спосіб:

1) уведенням ад'єктивів зі значенням інтенсивності вияву ознаки: «Po dłu-gich latach lekseważenia opinii publicznej prębuje przekonać (Hanna Gronkiewicz-Waltz.— M. I.) warszawiaków, że jest miła, sympatyczna i dbająca o mieszkańcy stolicy. A to znaczy, że śmiertelny strach zajrzał PO w oczy» (wS, 2013, N 37, 79), пор. *coś zagląda w oczy komuś* «комусь загрожує щось несприятливе» (WSJP). Ад'єктив *śmiertelny* підсилює семантику субстантива *strach*; «To gigantyczny garb na plecach młodych Polaków. Już od września minister Rostowski będzie zaciągał długi na konto przyszłego, jeszcze bardziej dziurawego budżetu widma na 2014» (wS, 2013, N 35, 99), пор. *brać sobie garb na plecy* «робити щось складне, неприємне, клопітке» (WSFP, 106). Ад'єктив *gigantyczny* маркує ФО вищою мірою інтенсивності ознаки «дуже важкий»;

2) контамінацією ФО: «Wraz z Małyszem lata cała Polska. Wiele wspólnego mają politycy. W czasie wyborów latają za elektoratem, a po wyborach lata im elektorat. Dzięki ich błędom wielu ludzi wylatuje z pracy. Bywa, że lecą politykom notowania — i to na łeb, na szyję. Posłowi Firakowi z SLD poleciało na szyję i miał takiego kasa, że nie był w stanie wyjść na mównicę» (W, 2002, N 6, 108). У наведеному фрагменті текстотворчо обігрується багатозначність дієслова *latać* (заголовков статті *Co komu lata?*), що зумовило використання ФО *lecieć na łeb, na szyję* в значенні «дуже швидко» (WSJP). У наступному реченні поєднуються дві ФО: *lecieć na łeb, na szyję* та *ktoś daje w szyję* «хтось зловживає алкоголем» (там же), унаслідок чого виникає фразеологічна контамінація *poleciało na szyję* зі значенням «дуже швидко і сильне сп'яніння»;

3) упровадженням двох або більше фразеологізмів у фрагмент тексту: «Kupienie portfela za ostatnie pieniądze to najlepsza decyzja u progu bankructwa. Takiej desperacji krok rządu Millera dowodzi, że socjalistyczna władza poszła po rozum do głowy i nie zamierza wracać z pustymi rękoma» (W, 2003, N 42, 3) — *ktoś poszedł do głowy po rozum* «хтось почав думати раціонально, знайшов спосіб розв'язання проблеми» (WSJP), *z pustymi rękami* «без чогось, на що очікувалося» (там же). «Нанизування» ФО робить текст завуальованим, непрямі натяки можуть передавати різні відтінки значення, наприклад сарказм: «Wielu politykom obywatele zawadzają i wkurzają ich, bo to przez obywateli właśnie muszą co cztery lata stroić małe miny i obiecywać gruszki na wierzbie» (wS, 2015, N 17, 95) — *stroić miny* «капризувати, показувати незадоволення» (WSFP, 249), *gruszki na wierzbie* «про щось корисне, але недосяжне» (там же, 134); негативну оцінку: «Na wyróżnienie zasłużył nieoceniony Stefan Niesiołowski, który przez cały rok dzielnie gasił pożary wywołane przez PiS, mężnie pluł na opozycję i dziennikarzy niewspierających rządu, intensywnie toczył pianę na dźwięk nazwiska “Kaczyński”» (wS, 2015, N 53–1, 18) — *pluć na kogoś, na coś* «очорнити когось» (WSFP, 362), *toczyć pianę* «бути дуже знервованим, злим» (Müldner-Nieckowski, 522). Дві й більше ФО у фрагменті тексту створюють емотивну й оцінну канву повідомлення, образно описують ситуацію.

Значне експресивне напруження вносять у тексти ЗМІ фразеологічні оказіоналізми. Такі авторські вживання характеризуються яскраво вираженою експресивністю, що полягає в специфіці номінації реалій позамовної дійсності.

²² Там же.— С. 112.

ФО існують у мові не ізольовано, а характеризуються системною впорядкованістю завдяки закономірностям у відношеннях як їхніх компонентів, так і у взаємовідношеннях між самими ФО²³. Фразеологічні оказіоналізми створюються на основі вже існуючих у мові фразеологічних моделей, входячи з ними в синонімічні відношення, але відрізняються внутрішньою формою, що лягає в основу створеної словосполуки. У дослідженнях, присвячених фразеологічній ідеографії, розрізняються такі типи фразеологічних моделей: структурна модель — «тип синтаксичної конструкції, згідно з якою формується ряд сталих сполук»; структурно-семантична модель — «інваріант стійких сполук, що схематично відображають відносну стабільність їхньої форми та семантики»²⁴ та мотиваційні моделі як «різноструктурні ФО при подібній мотивації їхньої семантики та близькій образності»²⁵.

Аналіз фактичного матеріалу засвідчує створення фразеологічних оказіоналізмів, що передають абсурдність певних ситуацій, пор. *Wylewanie wody z podziurawionego czółna*: «Bo choć jego (Józefa Oleksego. — M. I.) współtowarzysze nie nadążają z wylewaniem wody z podziurawionego czółna, to jednak dzięki aerostatycznym właściwościom jego charakteru łajda jakoś płynie» (Prz, 2004, N 18, 90). У наведеному прикладі використовується властивість води вилитися через вмістилище з отворами. Так актуалізується мотиваційна модель «окреслення абсурдної роботи завдяки зверненню до образу води у вмістителях з отворами», яка реалізується у структурно-семантичній моделі «назва діяльності + вода + вмістилище (посудина)». У польській мові така модель представлена ФО: *czepać wodę sitem* «даремно щось робити; безуспішно; робити щось, що не приносить результатів» (WSFP, 53).

Фразеологічний оказіоналізм *dolewanie wody do morza* (W, 2007, N 23, 44) виконує роль заголовка статті про виділення фінансових дотацій на виробництво надлишкових продуктів харчування. Такого типу заголовок експресивно оцінює позначувану ситуацію як нелогічну й безглузду, порівнюючи процес надання фінансової підтримки з доливанням моря (як великого водного простору) додатковою водою. Реалізується структурно-семантична модель «назва діяльності (лити воду до) + місце локалізації — абсурдна непотрібна робота», пор. ФО: *nosić (wozić) wodę do Wisły* «виконувати зайву роботу» (Müldner-Nieckowski, 185), *wozić wodę do morza* «робити непотрібні речі» (Skorupka, 594).

Серед аналізованих прикладів виокремлюється група фразеологічних оказіоналізмів, у яких образи речей є центрами мотиваційних моделей, пор. *Zapełnić szafę na każdą okazję*: «Co robić, dostosować się? Zapełnić szafę na każdą okazję i czekać» (Prz, 2004, N 7, 26); вираз набуває значення «приготуватися до певної ситуації». Імовірно, тут оказіоналізм сформований на основі мотиваційної моделі «представлення готовності до ситуації через використання образів побутових предметів», напр.: *parasol noś i przy pogodzie* «бути завжди готовим до чогось, навіть якщо це і не потрібно» (Müldner-Nieckowski, 515).

ФО *W tylnym wagonie* (заголовок статті): «“Z unijnej lokomotywy Niemcy stały się pasażerem w jej ostatnim wagonie” — skarży się Gunter Kirchbaum z CDU, szef parlamentarnej Komisji Europejskiej» (W, 2008, N 28, 88). Фразеологічний оказіо-

²³ Прайд Ю. Ф. Проблеми фразеологічної ідеографії (на матеріалі української і російської мов) : Дис. ... д-ра. філол. наук. — К., 1997. — С. 11.

²⁴ Мокиєнко В. М. Славянская фразеология : Учеб. пособие для вузов по спец. «Рус. яз. и лит.». — 2-е изд., испр. и доп. — М., 1989. — С. 51.

²⁵ Цит. за: Глуховцева І. Структурно-семантичне моделювання фразеологізмів-синонімів // Мовознав. вісн. — 2010. — Вип. 11. — С. 78.

налізм формується тут за структурно-семантичною моделлю «бути + в кінці (чогось) — відставати, поступатися в чомусь»: *być (pozostać, zostać, wleć się) w tyle* «бути гіршим від когось, чогось» (WSFP, 574), *wleć się (iść, zostać, znajdować się) w ogonie* «не встигати за розвитком ситуації» (там же, 312). В основі фразеологічного okazionalizmu — образ поїзда, у якому локомотив набуває значення першості, лідерства, натомість останній вагон та перебування в ньому означає «займати останні позиції». Фразеологічний okazionalizm реалізує субкатегорію оцінки.

Підсумовуючи наведені теоретичні міркування та розгляд фактичного матеріалу, можемо стверджувати, що фразеологічна система польської мови початку ХХІ ст. істотно розширюється завдяки авторським упровадженням фразеологізмів у тексти ЗМІ. Результатом цього, за нашими спостереженнями, є авторське втручання в усталені ФО як прагнення передати власне бачення інформації; індивідуалізація фразеологізму; увиразнення субкатегорій експресивності, насамперед емоційної оцінки (наприклад, іронії, сарказму), інтенсивності тощо; використання асоціативної сфери мислення завдяки оновленню стереотипу, що покладений в основу фразеологізму, внаслідок чого виникає когнітивний дисонанс між відомим і невідомим досвідом уживання конкретної ФО.

Проаналізовані способи функціонування фразеологізмів у текстах сучасних польських ЗМІ характеризуються динамічністю, креативністю, створенням нових ФО на мотиваційних і / або структурно-семантичних моделях усталених у польській мові фразеологізмів. Зважаючи на актуальність обраної проблематики, важливим видається їх подальше дослідження.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Kopaliński	— <i>Kopaliński W.</i> Słownik symboli.— Warszawa, 1990.— 509 s.
Skorupka	— <i>Skorupka S.</i> Słownik frazeologiczny języka polskiego.— Warszawa, 1974.— Т. 2.— 906 s.
Müldner-Nieckowski	— <i>Müldner-Nieckowski P.</i> Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego.— Warszawa, 2003.— 1088 s.
WSJP	— Wielki słownik języka polskiego.— http://www.wsjp.pl/
WSFP	— Wielki słownik frazeologiczny z przysłówkami / Oprac. A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz.— Warszawa, 2009.— 840 s.

Скорочення назв періодичних видань:

GW — «Gazeta Wyborcza»; P — «Przegląd»; Prz — «Przekrój»; wS — «wSieci»; W — «Wprost».

M. V. IDZO

PHRASEOLOGICAL UNITS AS A MEANS OF LANGUAGE EXPRESSION IN THE CONTEMPORARY POLISH MEDIA

The paper deals with the expressive functioning of phraseological units in current media. Based on a survey of the existing literature, it explains main terms connected to the expressivity and the process of idioms linguistic expressivization in particular. The author makes an attempt to analyze the different ways of idioms expressive using in the media, based on examples excerpted from the media between 2001 and 2015.

Keywords: expressivity, language expressivization, intensification, phraseological unit, modification, phraseological occasionalism.